

e-ISSN: 2619-9114

June / Haziran 2023, Volume / Cilt 7, Issue / Sayı 1

SÜRYANİ MİSTİSİZMİ

Syriac Mysticism

Veysel BAŞÇI

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi (Tasavvuf)

veyselbasci77@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1525-0355>

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Kitap İncelemesi / Book Review

Received / Geliş Tarihi: 04.02.2023

Accepted / Kabul Tarihi: 21.06.2023

Published / Yayın Tarihi: 30.06.2023

Pages / Sayfa: 124-131

Plagiarism / İntihal:

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Öz: *Süryani Mistisizmi* adlı eserde Mesihî ruhaniyetinden neş'et *beden, nefis ve ruhtan* oluşan insanoğlunun; nefisini/kendini tanınması, nefisini tezkiye etmesi ve daima tevazuû halinde olması gibi üç temel esas üzerinde durulmuştur. Eserdeki bu üç temel esas, İslam tasavvufunda da var olan esaslardır. Dolayısıyla İslam tasavvufu ile Hristiyan mistisizmi arasındaki yaklaşım ve ritüellerin benzerliği ile ortak yönleri eserin dikkat çeken en önemli noktalarındandır. Eser her ne kadar akademik saiklerle kaleme alınmış bir eser olmasa da sunduğu bilgiler ve verdiği retorik kavramlarla bu alanda çalışacak akademisyen ve araştırmacıların önünü aydınlayabilecek bir özelliğe sahiptir. Eser sahibinin, Mor Afrahat, Mor Yakup, Mor İshak, Mor Baselius, Mor Afrem ve Mor Narsay gibi ilk dönem Süryani azizlerine ve kilise babalarına ait özlü ve hikmetli söz ve düşüncelere birincil kaynaklardan referans vermesi, eserin en güçlü yönlerinden birisidir. Bu açıdan eser, Süryani mistisizmi alanında yeterli kaynağa sahip olmayan Türkçe literatüre de ciddi bir katkı sunmuştur. Bu çalışmada; eserdeki kimi mistik yaklaşımlar, İslam tasavvufundaki benzer yaklaşımlarla karşılaştırılmak suretiyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam, Hristiyanlık, Tasavvuf, Süryani Mistisizmi, Yusuf Beğtaş.

Abstract: In the work called *Syriac Mysticism*, three basic elements such as joy from the Messianic spirit, self-knowledge of the human soul, self-purification and humility are emphasized. All three of these elements, which are processed in the work, are the elements that exist in Islamic Sufism. Therefore, the similarities and common aspects of the approaches and rituals between Islamic mysticism and Christian mysticism are among the most striking points of the work. Although the work is not an academic work, it contains information, rhetorical concepts and concise words, wise expressions and thoughts of Syriac saints, as well as mystical approaches; It makes a serious contribution to the Turkish literature, which does not have sufficient resources in the field of Syriac mysticism.

Keywords: Islam, Christianity, Mysticism, Syriac, Yusuf Begtas.

Giriş

Hristiyan mistisizmi; tıpkı Teozofi, Budizm ve Yahudi mistik anlayışlarında olduğu gibi, yeniden doğuş ve öze dönüş destûr ve öğretisiyle dünya ve dünya nimetlerinden ferağat etmiş İsa'nın sade yaşam pratiği üzerine kurulu bir anlayış olarak teşekkül etmiş ve bu dindeki monastik hayat ile münzevi yaşam tarzı, kaynağını ve referanslarını İsa'nın mistik tecrübelerinden ve bu yöndeki emirlerinden almıştır. İnziva temelli manastır hayatıyla var olmuş Süryani Hristiyanlığı özelinde de durum aynıdır. Hatta genel Hristiyanlıktaki mistik yaşam ile Süryani mistik hayatının başlangıcı ve gelişimi arasındaki çok boyutsal geçişkenlik hâlâ tam olarak aydınlatılabilmemiş değildir.¹ İsa'nın uzun vakitler bir başına kalması, Tanrı ile bir olmanın kutsal anları onun hayatındaki mistik birer tecrübe olarak kabul edilmiştir. Aynı şekilde İsa'nın, şeytanın vesveseleri ile yüzleşmek için kırk gün çöle çekilmesi ve Celile'ye Ruh'un gücü ile dönmesi ve insanları İsayah'ın sözlerini okuyarak uyarması da mistik birer referans olarak değerlendirilmiştir.² Dolayısıyla Süryani mistisizmde, Hristiyanlığın diğer yorum ve kollarında olduğu gibi İsa'nın; "Ardımdan gelmek isteyen kendini/nefsini inkâr etsin ve haçını/çarmihini yüklenip beni izlesin"³ emri, hakikate doğru seyreden ilahi sırları anlama hedefi *fuşoko d-roze û remze* yani sırların ve işaretlerin açıklanması yahut *şubolo/hudoyo* denilen inisiyatik bir sürreal yolculuğun (İslam tasavvufu ile nüans farklılıklarına rağmen mistik ve ruhanî bir tekâmülün) başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca mistik literatürde oldukça önemli bir yer tutan yedi ve kırk günlük yalnızlıkların, nefis terbiyesi ile kırk günlük orucun bizzat İsa tarafından tutulduğundan hareketle İsa'nın mistik uygulayanların başında geldiği de ileri sürülmüştür.⁴ Süryanilerde felsefe, genel olarak dinî edebiyatla uğraşan, mistik temayüllere haiz ve manastır hayatıyla içiçe olan azizler için bir amaç değil bir araç olageldiğinden⁵ felsefeden ziyade mistisizm daha fazla gelişim göstermiştir. Bu sebeple Süryani yazınsal mirasında salt felsefî metinlerden ziyade mistisizmin felsefe ve uygulamaları hakkında yazılmış metinlere daha fazla rastlanılmaktadır ki modern çağda bile bu rastlantı kilise anlayışı ve hayatından sebep hâlâ canlılığını koruyan bir aktüalite olarak devam etmektedir. Söz konusu bu tür metinlerden birisi de değerlendirmeye konu *Süryani Mistisizmi* adlı eserdir.

Değerlendirme

Süryani Dili-Kültürü ve Edebiyatı Derneği Başkanı Malfono Yusuf Beğtaş tarafından kaleme alınmış olan eser, 2022 yılında Yay Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Biyografisinde; 1985-2015 yılları arasında Mor Gabriel Manastırının idari kadrosunda aktif görev üstlendiği, Süryanice dil ve eğitim programlarına önemli katkılar sunarak bu alanda pek çok öğrenci yetiştirdiği ve yine dil ve edebiyat sahasında pek çok eser vermiş olduğu belirtilen Malfono Yusuf Beğtaş'ın, uzun yıllar manastırda kalmış olması hasebiyle Hristiyan/Süryani teolojisine de son derece vakıf olduğu söz konusu bu eserinden de anlaşılmaktadır. Toplam 144 sayfadan müteşekkil Süryani Mistisizmi adlı bu küçük ama önemli eser, Mardin-Diyarbakır Metropolitli Fuliksinos Saliba Özmen'in sunuşu, All Saints

¹ Şükran Yaşar, "Mor Evgin ve Hristiyan Mistisizminin Tur Abdin Bölgesine Girişi", *Mukaddime*, cilt 12/1 (2021), 74.

² Halil Temiztürk, "Hristiyan Mistisizminin Oluşumuna Etki Eden Unsurlar", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 20/37, (2018), 142.

³ Matta, Bap:16/24.

⁴ Bu konuyla ilgili olarak bkz. *Suruçlu Mor Yakup, Altı Vaazi*, (çev. Saliba Özmen & Yuhanun Vergili), İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, (2022), s.26-33.

⁵ Bkz. İgnatius Efrem, I. Barsavm, *Saçılmış İnciler, Süryanilerin Yazınsal Tarihi* (çev. Zeki Demir), İstanbul: Süryani Ortodoks Metropolitliği tarafından yayınlanmıştır, (2005), s. 174.

Moda Kilisesi Pastörü Rev. Dr. Turgay Üçal'ın takdim yazısı ile yazara ait bir Süryanca-Türkçe giriş kısmı dâhil toplam dokuz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde mistisizmin genel bir tanımını yapan yazar, "Neden Süryani mistisiz mi" sorusuyla çalışmasının bilimsel çerçevesini ortaya koymaktadır. Eserin tamamında olduğu gibi bu bölümde referanslarını İncil ve İsa'nın öğretilerinden alan yazar, Süryani mistisizmini, "maddi alemde var olan ve ilahî hakikatın bir yansıması olarak görülen her şeyin idrâki"⁶ olarak tanımlamaktadır ki bu tanım eserdeki; İslam tasavvuf düşüncesindeki *vücûdiyye* anlayışını çağrıştıran en önemli tanımlardan birisini oluşturur lakin yazarın çalışması karşılaştırmalı bir çalışma olmadığı için eserde bu iki düşünce sisteminin karşılaştırılması yapılmamış, İslam tasavvufundaki vücûdiyye ile Süryani düşüncesindeki vücûdiyye ya da daha genel ifadeyle tanrı tasavvuru arasındaki ortak noktalara yahut farklılıklara değinilmemiştir. Ancak eserde söz konusu iki düşünce sistemi arasındaki benzerlikler; mistik tecrübe de denilen, ruhî anlayış ve derûni kavrayışın mahiyetine dönük felsefi sistem içerisinde incelenmiş ve mistik tecrübe ya da mistisizmin pratik uygulamaları, yetiştiği kültür ve medeniyet havzasından etkilenme sonucunda ortaya çıkmış olan tezahürleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu minvalde şubolo/hudoyo denilen inisiyatik süreç ki bunun İslam tasavvufundaki karşılığı seyr ü sülûk'tur, pratik bazı uygulamalarıyla birlikte konu edilmiş, mezkûr süreçle başlayan edep, adap ve tezkiyeyi nefis konularına değinilmiştir. İslam tasavvufunda da önemli bir yer tutan ayrıca Platon ve Platoncular'ın görüşlerine uygun bir prensip olarak kabul edilmiş olan "men arefe nefsehû fekad arafe rabbehû"⁷ desturunu çağrıştıracak şekilde insanın kendine ayna tutmasına, kendini bulmasına, nefsin tanımasına odaklanılmıştır. Aziz Antunius (M.S. 251-356)'un "Allah'ı tanımak için önce kendini tanımalısın" şeklinde rivayet edilen bu bölümde ruhanî dünyadaki sırların ve işaretlerin benlik üzerindeki etkisine ve bilgiyle olan ilişkisine Altın Ağızlı Yuhanna (M.S. 344-407) ve Aziz Agustinus (M.S. 354-430)'tan alıntılarla değinilmiştir ki bu kısım, İslam tasavvufundaki keşf ve mükâşefeyi andırmaktadır. Yazar, "Süryani Mistisizmde Manevî Yaşam" başlıklı ikinci bölümde ise mistisizm pratiğinde önemli yer tutan nefis tezkiyesini, gerçek bir ibadet ve insanın kendisine dönüşü olarak tanımlayıp bu açılardan irdelemiştir. Ona göre; "Mesih'in bedeninde somutlanmış ilahî sevginin sırlarını manevî dünyada keşfetmek, sözü edilen inisiyatik yolculuktaki en önemli kaldıraç noktalarından birisidir."⁸ Aynı bölümde nefsin tanımına da açıklık getiren yazar, İslam bilim tarihinde önemli izler bırakmış Süryani Katolikus Ebü'l-Ferec Yuhanun Bar Ebroyo (M.S. 1226-1286)'nun Hevath Hemektho/Bilgeliğin Mayası adlı eserine dayanarak; nefsi/nefşoyo birisi hakkanî (rasyonel), diğer ikisi ise süflî (hırçın ve şehvânî) olmak üzere üç hipostaz şekil ve sıfat ile açıklamıştır. Buna göre; "hakkanî/rasyonel sıfat (ki buna nefsi-natikada denebilir) ruhanî nefsi temsil eder ve insanoğlu erdemli olmayı bu güç sayesinde öğrenir. Hırçın güç ise hayvanî benliktir. İnsanoğlu sıkıntılara bu benlikle katlanır. Bu benlik ayrıca zafer kazanmayı, saygı görmeyi, boş övünmeyi arzular. Şehvânî güç ise yabanî – vahşi benliğin ta kendisidir ve ruhu körelterek hakikatın örtülmesine katkı sağlar. Tekâmül süreci içerisinde dizginlemesi gereken sıfatlar ise bu iki hırçın ve şehvânî sıfattır"⁹. Yazarın nefsin nitelik, hâl, tezahür ve tavırlarıyla ilgili yaptığı bu tasnif ve tanımlama, kısmen İslam tasavvufundaki nefsin yedi katman ve sıfatlarından olan (emmâre, levvâme, râdiyeyi) çağrıştırır. Bu tanımlardan sonra maneviyatın ana kaynağı olarak gördüğü ruh ile nefis

⁶ Yusuf Beğtaş, *Süryani Mistisizmi*. 1. bs. İstanbul: YAY Yayınları, 2022. s. 38.

⁷ İslamî bilimlerde Hadis mi Kuds-i Hadis mi yoksa vecizli bir söz mü olduğu tartışmalı olan "Nefsini bilen Rabbini bilir" sözüdür.

⁸ Beğtaş, s. 50.

⁹ Beğtaş, s. 51.

arasındaki mücadeleye işaret eden yazar, nefsi ıslah ve terbiye edip disiplin altına almanın ve ona egemen olmanın yöntemleri üzerinde durur. Bu yöntemlerden en çok dikkat çeken ve yazarın üzerinde ısrarla durduğu yöntem ise tevazuû yöntemidir. Bilindiği gibi tevazuû, ihbât, infihâd, tezellül ve inkisâr-ı nefis gibi alçak gönüllülük olarak tarif edilen esas ve kaideler; İslam tasavvufunda da üzerinde önemle durulduğu esaslardandır.¹⁰ Manevi yaşam döngüsü içerisinde Mesih'in işaret ettiği hakikate erişmenin şart ve mertebelerinden birisini; sevgi (hûbb/muhabbet) diğerini de tevazuû olarak gören yazara göre Persli Bilge Mor Afrahat (M.S. 260-345)'ın; "Tevazuû, adaletin meskenidir, bütün iyiliklerin kaynağıdır" şeklinde tanımladığı esas, ilahî değerlere bağlı olan saf-temiz düşüncenin bizatihi kendisi olup, ahlâk dairesi içerisinde kötülüğü bildiği ve onu özgürce yapabilmeye güç yetirilebildiği halde yapmamaktır.¹¹ Ninovalı Mor İshak (M.S. 613-700), Suruçlu Mor Yakup (M.S. 451-521) gibi Süryani teolojisinde önemli yeri olan fikir, düşünce ve din adamlarının tevazuû hakkındaki buyruklarını paylaşan yazarın Aziz Mor Afrem (M.S. 306-373)'e dayandırdığı tevazuû ile ilgili şu buyruk ve uyarısı ise son derece manidardır: "enhu detmakagt haşbuğ dlo havro/şayet mütevazi davranırsan, seni görgüsüz sanırlar"¹² ki bu buyrukta istismara kapalı bir tevazuû anlayışı yatmaktadır ki bu ahlakî meziyette de ifrat ve tefritten kaçınmanın önemi vurgulanmıştır. Bu bölümde dikkat çeken bir diğer nükte de Süryanî ruhaniyetinin aklı, "Rabb'in mihrabı" olarak tanımlamasıdır. "Mihrabın kutsallığını bozmamak" adına hevatir veya masivâdan uzak durmak esas işlenmiş, tyobutho/tevbenin önemine dikkat çekilmiştir. Yazar, "Süryani Mistisizminin Temel Yaklaşımları" adlı dördüncü kısımda ise başta Şumloyo / Kutsal Ruh / Tamamlayıcı Ruh olmak üzere Süryanî mistisizminin temel kavram ve terminolojisine ayırmıştır ki eserin dikkat çekici bölümlerinden birisidir. Ancak bu bölümde önceki bölümlerde de üzerinde durduğu benlik çamuru üzerinde fazlaca durmuştur ki bu nokta da yazarın tekrara düştüğü görülmektedir. Aynı şekilde yazar bu bölümde tekrar mistik ahlakî meziyetlerle birlikte kalp ve ruh ilişkisine de ayna tutmuştur. "Süryani Mistisizmin Yapısı ve İşlevi" başlıklı beşinci bölümde ise Aziz Agustinus (M.S.354-430)'un "Allah, bulunabilmek için şevkle aranmalı, daha hararetli aranmak için de bulunmalıdır" şeklindeki öğretisi etrafında ruhani benliği keşfetmenin üzerinde duran yazara göre Süryani Azizlerinin "Aloho şayfo, rohem laşfayo/ Allah saftır, saflığı sever"¹³ söylemi onu keşfetme yolculuğunda önemli bir parametredir. "Süryani Mistisizmin Boyutları" adlı altıncı bölümde yazar, akıl, ruh, bilgi ve sevgi kavramları üzerinde durur. Ona göre; Süryani mistisizmi maddî ve manevî dünya ile ilişkili olduğu için yaşamın bütün boyutlarını dikkate alır. Beden, nefis ve ruhtan müteşekkil olan insan, Allah'ın nefesinin bir yansımasıdır¹⁴ ki bu görüş İslam tasavvufunda da kabul gören ve çeşitli şekillerde tefsir edilen "nefehte fihi min ruhi"¹⁵ ayetiyle benzerlik gösterir. Nefsin en kötü aldatmasını ise fikren aldatma olarak tasvir eden yazara göre Ebü'l-Ferece Bar Ebroyo'nun konuya ilişkin şu uyarısı yerinde bir uyarıdır: "Ey vücudundaki ellerini her gün suyla yıkayan sen; kusurlarla dolmuş olan nefsin üzerindeki küfleri neden temizlemesin? Herkes de bilir ki vücudun kiri sadece vücudu kirletir lakin nefsin kiri hem vücuda hem ruha eziyet eder, öyleyse kendine gelmelisin"¹⁶ aynı bölümde Menbecli Mor Filüksinos (M.S. + 523)'un ruh, beden ve nefis ilişkisine dair şu söylemi de dikkat çeken söylemlerdendir: "Ruh, bedene hükmedince beden istikrarlıdır. İnsanın bütün amelleri de bu

¹⁰ Bkz. Süleyman Uludağ, *İslam Tasavvufu*, s. 398-405

¹¹ Beğtaş, s. 61.

¹² Beğtaş, s. 63.

¹³ Beğtaş, s. 93.

¹⁴ Beğtaş, s. 104.

¹⁵ *Biz ona ruhumuzdan üfledik*. Hicr Süresi/29.

¹⁶ Beğtaş, s. 102.

minvalde sağlamlaşır. Rasyonel tutumlara uygun ve insana yaraşan bir istikamete göre amel eder. Fakat bedenın arzuları nefis tarafından yönetilecek olursa insan, hayvan gibi davranmaya başlar. Arzu ve hırslarını hissetmeden onlara hizmet eder ki bu durumda pişmanlık ve tövbeden de mahrum kalır.”¹⁷ “Süryani Mistisizminin Pratik Yararları” başlıklı yedinci bölümde yazar, kendine ulaşma yolunda inisiyatik süreçle başlayan arınmanın, örülen ruhani bağlarla Tanrıyla bütünleşilmesi sonucu üzerinde durur. Ona göre “ruhun yüzü hakikate dönüktür, ruh cemaldır, bütün cemiller ise onun tecellisidir ki bu sürecin sonunda kalp gözünün açılması (İslam tasavvufundaki yakın derecesi veya mârifet gözü) söz konusudur.”¹⁸ Bir sonraki “Süryani Mistisizminin Dinamikleri” isimli bölümde yazar, Süryani Mistisizminin ana dinamiğini, ilahî dengede istikamet üzere seyretmekte görmektedir ki bu seyrin sonucu “Çünkü Tanrının egemenliği/Allah’ın melekûtu içinizdedir”¹⁹ desturunda olduğu gibi iç huzuru ve içsel cennetle sonuçlanmaktadır ki burada Bar Ebroyo’nun; “kendi kendimizi zorla alıkoyalım ve içimize teveccüh edelim ki, böylelikle içimizdeki o saklı cenneti keşfedebilelim. Yani orada Tanrı’mızı görelim” diye rivayet edilmiş sözün İslam tasavvufundaki Rab, kalp, arş vb. mahiyetteki yorumlarla benzerlik arz ettiği görülmektedir. Aynı şekilde bu bölümde Süryani kiliselerinde okunan dua kitabı Şhimo’dan yapılmış şu alıntı da dikkat çekmektedir: “Ey günahkâr, melekût/cennet senin içindedir. Orada, senin yüreğindedir. Gir oraya ve onu ara. Onu rahatlıkla bulacaksın. Mal mülk sevgisinden, benliği öldüren şehvetten, geçici hazlardan, sana zarar veren sohbetlerden sakın. Miskin gönlünü temizle ki, amellerinle Rab hoşnut olsun.”²⁰ “Süryani Mistisizmde Yaşam Döngüsü” başlıklı son bölümde ise yazar, “İnsanlığa hizmet eden Allah’a en yakın olandır”²¹ desturuyla, ahlâki ve etik değerler kurgusu üzerinden görüşlerini ifade etmiştir ve bu bölümde daha ziyade karanlık ile aydınlık, iyilik ile kötülük, ruh ile nefis şeklindeki kimi işrakî düaetik diskur üzerinden bir okuma yapmıştır. Yazarın burada Mor Bardaysan (M.S. + 222)’dan rivayetle “iyilik insanın doğasıdır. Kötülük ise anomalidir”, Mor Muşe Bar Kifo (M.S. 813-903)’dan; “Doğamızda murdar bir şey yoktur. Şayet olsaydı, onu baştan yaratmazdı. Allah murdar bir şey yaratmadı. Günah dışında murdar olan bir şey yoktur. Günah da yaratılmamıştır. O itaatsizliğin ve iyiliklerin yoksunluğundandır”²² şeklindeki alıntıları dikkate şayandır zira Süryani azizlerinden yapılan alıntılar, İslamî ilimlerden kelam sahasındaki kimi yorumlarla birlikte mutasavvıfların yorum ve bakış açılarıyla da bir paralellik gösterir. Yazarın, Aziz Mor Afrem’in “Ya Rab, cennete layık değilim, cehennemi de istemem, beni sen istediğin yere bırakıver”²³ şeklindeki yakarışı ise İslam’daki ameli irfan pratiklerinden aşinâ olduğumuz bir yakarış olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın bu bölümde Ninovalı Mor İshak’tan rivayetle “Melekûte/cennete götüren merdiven içinizde ve ruhunuzda gizlidir. Günahı uzaklaşarak kendinize odaklanın. Orada yükselebileceğiniz basamakları göreceksiniz” şeklindeki tekâmül için kullandığı merdiven analogisi ise Mevlâna Celaleddin-i Rumî (M.S. 1207-1273)’nin merâtib-i sülûk için kullandığı “tebettül makamından fenâyâ dek, basamak basamak Allah’la mülakata dek”²⁴ şeklindeki fenâ mertebesiyle yatay seyretmektedir. Kitabın bu kısmından sonrası ise ahlak ve etik değerlerin irdelenmesiyle devam etmektedir ki yazar burada da

¹⁷ Beğtaş, s. 108.

¹⁸ Beğtaş, s. 109.

¹⁹ Luka: Bap:17 / 21.

²⁰ Beğtaş, s. 116.

²¹ Beğtaş, s. 117. Bu destur Kur’an-ı Kerim’deki “Şüphesiz Allah katında en değerli olanınız takvaca en üstün olanınızdır” şeklindeki ayeti kerimeyi hatırlatmaktadır. Bkz. Hucurât Süresi/13.

²² Beğtaş, s. 118-119.

²³ Beğtaş, s. 119.

²⁴ Bkz. Muhammed Ali Muvahhid, *Mesnevî-i Ma’nevî*, c. 1, s. 733.

Malfono Yuhanun Bar Adi (M.S. 893-974)'nin ahlak önermelerini tercüme ederek okuyucuyla paylaşmıştır. Söz konusu bu paylaşımların İslam'daki tasavvufi ahlak öğretisiyle aynı şekilde ihlas ve teslimiyetle de arasında pek bir fark olmadığı görülmektedir. Bu hususta Yuhanun Bar Adi şöyle buyurmaktadır: "İnsan bilgi ve akıl sayesinde tedricen kötü alışkanlıklardan sakınmalıdır. Arzularına ve süfli isteklerine hâkim olmalı ve en yüce mertebeye ulaşmak için çalışmalıdır. Bunun için de ahlâk kurallarını ve bu kuralların siyasetini öğrenip bilginlerle irtibat halinde olmalıdır.²⁵ İnsanoğlu, ahlâk hakkında yazılmış kitapları okumayı kendisine bir ödev bilmeli, ahlâk ve ahlâk siyasetiyle amel konusunda kaleme alınmış eserleri incelemelidir. Şan-ı yüce azizlerin, kullanılmasını emrettiğini kullanmalı, bilge kişilerin uygulayın dediklerini uygulamalıdır. Az da olsa yazı sanatını ve şerh kabiliyetini kazanabilmelidir. Kendisini zerafet ve hitabet ile donatmalı, nihayet âlim ve bilge kişilerle irtibat halinde olmalıdır." ²⁶

Bitirirken

Ömrünün büyük bir kısmını manastır hayatıyla geçirmiş olan yazarın Süryani Mistisizmi adlı eseri akademik saik ve yöntemlerle yazılmış/hazırlanmış olmasa da manastır hayatı etrafında şekillenmiş olan Süryani mistisizminin ana kaynakları ve yüklenicileri hakkında önemli bilgi ve verileri paylaşması, keza bu alanda varolan retorik kavramlara açıklık getirmesi bakımından önemli bir eserdir. Yazarın çalışmasında kaynak olarak kullandığı eserlerin kahir ekseriyeti birebir Süryancadan yapmış olduğu kendi tercüme ve çevirilerine dayanmaktadır. Bu açıdan eser araştırmacılar için önemli bir kaynak mesabesinde. Genel olarak Mesihî ruhaniyetinden neş'et etmiş beden, nefis ve ruh üzerinde duran yazar, bunların sevgi ve bilimle olan ilişkisine odaklanmıştır. İnsanoğlunun nefisini/kendini tanıması, nefisini tezkiye etmesi ile tevazuûyu kuşanması üzerinde duran yazarın eserindeki en büyük eksiklik ise okuyucu yoran tekrar söylemleri sıklıkla kullanmasıdır. Ancak bu eksiklik, eserin, Süryani mistisizmi alanında yeterli kaynağa sahip olmayan Türkçe literatüre büyük bir katkı sunduğu gerçeğini değiştirmez. Eser genel olarak incelendiğinde bile İslam tasavvufu ile Süryani Mistisizmindeki pratik uygulamaların akademik düzeyde karşılaştırılması zorunluluğu kendisini hissettirmektedir.

Kaynakça

- Ateş, Süleyman. *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1998.
- Beğtaş, Yusuf. *Süryani Mistisizmi*. 1. bs. İstanbul: YAY Yayınları, 2022.
- I. Barsavm, İgnatius Efrem. *Saçılmış İnciler*, Süryanilerin Yazınsal Tarihi (çev. Zeki Demir), İstanbul: Süryani Ortodoks Metropolitliği tarafından yayınlanmıştır, 2005.
- Kitabı Mukaddes, *Eski ve Yeni Ahit*, Tevrat, Zebur ve İncil, İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 1997.
- Muvahhid, Muhammed Ali, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c.I-II, 1. bs. Tahran: İntişarat-ı Hermis, 1396.

²⁵ Bu destur Kur'an-ı Kerim'deki "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olunuz" şeklindeki ayeti kerimeyi hatırlatmaktadır. Bkz. Tevbe Süresi/119.

²⁶ Beğtaş, s. 136-137.

Suruçlu Mor Yakup, *Altı Vaazı*, (çev. Saliba Özmen & Yuhanun Vergili), İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2022.

Temiztürk, Halil. "Hıristiyan Mistisizminin Oluşumuna Etki Eden Unsurlar", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20, sy: 37, 129-150, 2018.

Uludağ, Süleyman. *İslam Tasavvufu*, 4. bs. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2004.

Yaşar, Şükran. "Mor Evgin ve Hristiyan Mistisizminin Tur Abdin Bölgesine Girişi", *Mukaddime* 12, sy: 1, 69-99. 2021.